
REFORMASJONSBYEN BERGEN

NASJONAL MARKERING | 2017

Folkefest - Faglig fordykning - Folkelig frodighet

Forord	s. 4
Markere reformasjonen i Bergen?.....	s. 5
Folkefest i Reformasjonsbyen	s. 6
Programmet	s. 7
Ressursbruk og samarbeidspartnere	s. 8
Internasjonalt reformasjonsnettverk.....	s. 8
Den nasjonale reformasjonsbyen.....	s. 9
Den lokale reformasjonsbyen	s. 9
Måloppnåelse	s. 10
Synliggjøre sporene etter reformasjonen.....	s. 10
Feire de gode fruktene	s. 10
Inspirere til debatt	s. 15
Ungdom og Luther	s. 16
Internasjonal ungdomskonferanse	s. 16
7-tårnsturen	s. 16
Teser i tida	s. 20
Profileringsartikler	s. 22
Kommunikasjon	s. 22
Publikum og billettsalg.....	s. 24
Økonomi, samarbeidspartnere og bidragsytere	s. 25
Postludium	s. 27
Nåde av Erna Solberg	s. 29
Epilogue	s. 30

Trykk: GRØSET™

Ansvarlig utgiver: Bjørgvin bispedømme
Rapport redaksjon: Ragna Sofie Grung Moe og Jens Z. Meyer
Foto: Magnus Skrede - Layout: Elizabeth Bovoli

Forside: Domkantor Kjetil Almenning og kantor i Etne,
Solveig Sørheim trør i gang AllSalmeSangen med salmesyking.

Folkefest i Reformasjonsbyen – til refleksjon og inspirasjon

Etter invitasjon frå Den tyske evangeliske kyrkja, oppmoda Kyrkjerådet våren 2015 Bjørgvin bispedøme til å vere nasjonalt vertskap for den europeiske vandrestillinga Stationenweg 2017. Ein peikte då på Bergen som naturleg reformasjonsby. For bispedømet var invitasjonen velkomen som eit fruktbart innspel for å løfte fram den reformatoriske arven med evangeliet om rettferdiggjeringa av tru, det allmenne prestedømet og kallsetikken. Likeeins såg ein at dette kunne vere eit høve til å fokusere på prosessane rundt skiljet mellom stat og kyrkje. Ein ville markere at folk og kyrkje saman går vidare i ei fornøya folkekyrkje, og styrke medvitnet på eigen historie og trusgrunnlag. Det gav frimod til å drøyme om ein folkefest som var meir enn eit bussbesøk frå Tyskland.

Det var alt lagt planar om å gje prestar og stab grundig oppfrisking i grunnlaget for reformasjonen og relevansen den har i dag. Saman med felles temagudstenester og tiltak som «lån ein prest» og tilbod om ressursar til trusopplæring, skulle reformasjonen markerast i heile bispedømet. EKD – den tyske evangeliske kyrkja/nettverket av 68 europeiske byar (r2017.org), Den norske kyrkja ved Kyrkjerådet, Bjørgvin bispedøme, Bergen domkirke

menighet og Bergen kirkelige fellesråd, og Bergen kommune, var saman vertskap for Reformasjonsbyen Bergen og inviterte til Lutherfestdagar 3. – 7. mars, for alle, med rom for både det seriøse og det festlege.

Denne internasjonale hendinga vart eit glimrande høve til å pakke opp og brette ut arven etter Luther – ryggraden i Den norske folkekyrkja og invitere ulike menneske og miljø til samspel om å gjere synleg vårt felles lutherske verdigrunnlag. Responssen bekrefta at Luther og reformasjonen har historisk tyngd og ein aktualitet som engasjerer og berører langt fleire enn den indirekte delen av folket.

Med det mangfaldet av bidragsytarar som melde seg, fekk vi både ein folke- og kyrkjefest og ei forfriskande bevisstgjer- ing av dei historiske, politiske og etiske grunnpilarane som samfunnet vårt er bygd på. Blandinga av alvor og skjemt er risikabel, men vi håpar og trur at dei som var til stades, og dei mange som framleis følgjer hendingane på ulike nettsider, er blitt både engasjerte, berørte, begeistra, og kanskje provoserte!

Dei 40 arrangementa samla eit publikum på om lag 5500 dei fem marsdagane.

Det var feiring av nåden, debatt, kunst og kultur, refleksjon over samfunnsutviklinga og vandringar i byrom og historie. Dei som ville, kunne finne program og salmar på ein eigen app. I tillegg til arrangement for alle aldersgrupper, var det nyutvikla pedagogisk materiell og ei kulturhistorisk nettside www.bergen1517.com.

Det er vårt håp at du som opnar denne rapporten vil få innsikt og inspirasjon til sjølv å oppsøke skattane i vår lutherske arv - stille dine spørsmål og finne dine svar!

Helga Haugland Byfuglien
preses i Den norske kyrkja

Halvor Nordhaug
biskop i Bjørgvin

Høytidelig åpning av Folkefesten midt i byens storstue

Statsminister Erna Solberg i samtale med biskop Halvor Nordhaug. Døvetolken synliggjor.

Markere reformasjonen i Bergen?

Det er 500 år siden Luther utløste reformasjonen ved å publisere sine teser i Wittenberg, en nokså liten by i Tyskland. Hvorfor og hvordan skulle vi markere dette i Norge og Bergen? Vi ville synliggjøre sporene av denne reformasjonen i vårt eget samfunn, feire de gode fruktene, og gi impulser til debatt om våre samfunnsverdier. For å nå disse målene, måtte vi bygge allianser, skaffe og forvalte ressurser, utforme budskap og planlegge og gjennomføre et ambisiøst program.

Forankring

For å sikre bredt eierskap og engasjement i det som skulle bli hovedmarkeringen for reformasjonen i Norge, inviterte Den norske kirke v/Bjørgvin bispedømme både Bergen kommune, Bergen kirkelige fellesråd og Bergen domkirke menighet til å inngå i «vertskapsfamilien» for begivenheten. Henvendelsen om å utnevne representanter til både styringsgruppe og arbeidsutvalg ble behandlet formelt i de respektive råd og utvalg og dette var av avgjørende betydning både for den praktiske gjennomføringen og den formelle forankringen av Lutherfestdagene.

Parallelt med dette ble det opprettet en «tenketank» med representanter for vertskapsfamilien og med to eksterne rådgivere for å utmeisle målsetting og strategi.

Vi inviterte politisk tegner Marvin Halleraker til å utforme logo for markeringen, «vår» versjon av Martin Luther med «et nådens år» som motto: så sentralt i Bibelens og Luthers budskap - Frelst ved Guds nåde, ikke på grunn av egne gjerninger, 2017 – en ny begynnelse for kirke og samfunn, med blanke ark og fargestifter, se nytt og tenk nytt – under nådens paraply, i Reformasjonsbyen Bergen.

Vi inviterte allerede i 2015 til forankringsmøter – dekket langbord, kokte kaffe og satt frem mandler, morkabønner og aprikoser – og ønsket et mangfold av institusjoner og miljø velkommen til å tenke høyt om hvordan vi sammen kunne bidra til en folkefest som ville sette spor etter seg, både hos lek og lærd.

Noen var raskt ute og meldte seg på som bidragsytere, andre nølte med å prioritere dette i forhold til andre aktiviteter.

For noen var en henvendelse fra kirkelig hold en glede og et kvalitetsstempel, for andre var vi en uinteressant og en ikke-relevant samarbeidspartner.

Markering eller jubileum?

I en tidlig fase av planleggingen vekslet vi mellom å kalle begivenheten en markering eller et jubileum, med kunnskap om at både Luther og reformasjonen så absolutt ikke bare var en fest.

Etter grundige diskusjoner og refleksjon ble vi likevel enige om at fruktene etter reformasjonen i all hovedsak er positive og at det for kultur – og nå reformasjonsbyen Bergen ville være unaturlig å bruke ressurser på noe annet enn en fest for folk. Og slik ble det. Kommentatorer har i ettertid bemerket at festen i Bergen ble i overkant lystig med tanke på skyggesidene av reformasjonen.

Slik presenterte vi oss:

I 2017 markeres Luther og reformasjonen over hele verden. Bergen er Norges reformasjonsby og inviterer til Lutherfestdager 3. – 7. mars.

Den 31. oktober 2017 er det 500 år siden Martin Luther offentliggjorde sine berømte avlatstester i Wittenberg. Dette utløste reformasjonen som forandret store deler av verden. I 1526 mottok erkebiskop Olav Engelbrektsson i Nidaros det første av flere klagebrev om lutherske tendenser i Bergen. Det var ingen tilfeldighet at Luthers lære fikk grobunn i Bergen, og at hanseatene var ivrige forkjemperne for den nye lære. Blant annet ble tradisjonen med bordbønn etablert.

Bergen er Norges representant i et nettverk av 68 europeiske byer (r2017.org)

Den norske kirke, Bjørgvin bispedømme, Bergen kommune, Bergen domkirke menighet og Bergen kirkelige fellesråd inviterer til bred deltagelse i aktiviteter selve festhelgen og hele reformasjonsåret 2017.

Feire fruktene av reformasjonen

Reformasjonsbyen Bergen har som mål å:

- Synliggjøre spor av reformasjonen i samfunnet
- Feire de gode fruktene av reformasjonen
- Gi impulser til debatt om våre samfunnsverdier

Folkelig

Lutherfestdagene i Bergen 3. – 5. mars starter fredag kveld med Luthernatt i reformasjonsbyen. Folkeopplysning, konserter, teater, tårnopplevelser m.m. Lørdag 4. mars åpner den europeiske Reformasjonsutstillingen i en spesiallaget buss. Barn og familier har mye å glede seg til, og det legges opp til frodig folkeliv:

«Salmesyking» på trørgel, interaktiv byvandring - Finn Luther, allsalmesang på Torgalmenningen og overraskelser rundt hvert hjørne. Teater og aktiviteter for de minste i Barnas katedral.

Samme dag blir det folkemøte i Universitetets aula, med toneangivende gjester fra inn- og utland. Tema er «Nåde i en ny tid» - samtale om arven fra reformasjonen.

En nyskrevet konsertforestilling «Nåde fram i tida» - med kjente artister er under planlegging i Johanneskirken.

Søndag 5. mars inviteres det til kirkelig markering med festgudstjeneste i Bergen domkirke. Preken ved biskop og preses Helga Haugland Byfuglien. Kirkekaffe.

Faglig

6. og 7. mars er øremerket Luther Forskningsdager med hovedtema:

- Kirkekunst/interiør i tiden før og etter reformasjonen.
- Protestantisk kirke og misjons betydning for samfunnsutviklingen.

Flere reformasjonsforskere har meldt sin interesse for å komme med bidrag.

Vertskap: Universitetet i Bergen og NLA Høgskolen, Felleskirkelige råd, Samarbeid menighet og misjon, Bjørgvin bispedømme m. fl.

Markering hele året

Reformasjonsåret 2017 vil bli markert over hele verden i et økumenisk fellesskap, i academia og samfunnet for øvrig.

Sjekker appen Reformasjon2017

Folkefest i reformasjonsbyen Bergen! 3-7 mars 17

PROGRAM FREDAG 3.MARS:

13.00: Luther-filmen Sted: Bergen kino
Pris: www.bergenkino.no (kun engelsk tale)

16.00: «Tesor i tiden»: Lysprosjisering/klokkespill
Studentprosjekt - Fakultet for kunst, musikk og design (KMD) / Asbjørn Myksvoll / Dick van Dijk
Sted: Johanneskirken tårn Pris: Gratis

18.00: Teaterforestilling: Jakob - veien hjem er lang
Helga Samsø, forteller og Arve Henriksen, trompet. Sted: Korskirken Pris: 220/170,- (ordinær / stud./BT-kort)

18.00: Vandring i Reformasjonsbyen ved Målfrid Krohn Sletten fra Bergen ByExpert
Tid: 18.00/20.00/22.00 Sted: Oppmøte ved Kristkirkekomiteen på Holmen v. Koengen. Pris: 170,-

18.30: Oppdag Kirkekunstsamlingen ved leder Justin Kroesen kl 18.30/ 19.30/ 20.30
Sted: Universitetsmuseet, Haakon Shetelig's plass 10
Pris: 60/30

19.00: Oppdag Nonneseter. Introduksjon ved forsker Aslaug Ommundsen 19.00/ 19.30/ 20.00
Sted: Nonneseter v. Biblioteket Pris: Gratis *

19.00: Reformasjonsomvisning i Det Hanseatiske Museum - Gjentas kl 19.00/ 20.00 / 21.00
Sted: Det Hanseatiske Museum Pris: 100,-

19.00: SalmeFest for alle Kor, solister, fellessang, ledet av Gro Anthun. Vidar Eldholm, Sigurd Øgaard, Alf Tore Hommedal m.fl.
Sted: Domkirken Pris: Gratis

19.00: Hvem preker best? PrekeKappleik
Vennskapelig konkurranse åpent for publikum
Sted: ØSTRE, Østre Skostredet 3 Pris: Gratis.
Aldersgrense: 18 år

20.00: Austrått vs. Bjergvin – Hvor startet reformasjonen i Norge? Vennskapelig dialog mellom Terje Bratberg, cand.philol og Daniel Johansen PhD, Geir Atle Erslund, professor, Einar Thomassen, professor, Lisbeth Mikaelsson, professor emerita
Sted: Korskirken Pris: Gratis

20.30: TGIF (Thank God It's Friday)
For ungdom Sted: St. Jakob kirke Pris: Gratis

21.00: Konsert «Luther På Nytt»
Improvisert med Per Inge Hove, Eva Pfitzenmaier, Natalie Sandtorv Sted: ØSTRE, Østre Skostredet 3.
Pris: 120/100,- (ordinær/stud./BT-kort)
Aldersgrense: 18 år

www.reformasjonsbyen.no

NLA
Høgskolen

UNIVERSITETET I BERGEN

BERGEN
KOMMUNE

DEN NORSKE KYRKJA

Bergen bispedømme / Bergen kirkelige fellesråd / Bergen domkirke menighet

reformation2017

PROGRAM LØRDAG 4.MARS:

11-20: Europeisk vandreutstilling: «R2017»
Besøk av Reformasjonsbussen fra Tyskland
Sted: Torget. Pris: Gratis. R2017.org

11-16: «Lutherier» i Lutherland. Aktiviteter for barn og familier. Kunstverksted, Lutherselfie, Teater, Lutherkaker m.m. Sted: Nykirken. Pris: Gratis

11-16: 7-tårnsturen. Tårnvandring for barn og familier. Premier for gjennomføring. Frammøte:
Nykirken Pris: Gratis

12.30-13: Folkefest på Torgalmenningen
Ungdoms-innslag, SalmeStafett med Salmesykkkel og kor. Ledet av Per Inge Hove og Kjetil Almønning

13.00: OFFISIELL ÅPNING AV "LUTHERFESTDAGENE" Statsminister Erna Solberg, ordfører Marte Mjøs Persen, preses Helga Haugland Byfuglien, kirkerådsleder Kristin Gunnleiksrud Raaum, sokneprest Dom Alois Brodersen, Den katolske kirke, Dr. jur. Stephanie Springer fra EKD (Den tyske evangeliske kirke). Musikalske innslag ved Marthe Valle Irene Kinunda m.fl. Vert: Halvor Nordhaug
Sted: Torgalmenningen *

14.30: Høyttlesning fra katekismen - Kom, se og hør! Sted: Bergen offentlige bibliotek
Pris: Gratis

14.30: Klokkespill-konsert Komposisjonsklassen v. Griegakademiet, Institutt for musikk, KMD, UiB Sted: Johanneskirken Pris: Gratis

15.00: FOLKEMØTE «Bot for et samfunn under press» Luthersamtalen. Debattleder: Hans Wilhelm Steinfeld. Med Robert Woodberry, Stephanie Springer, Erna Solberg, Halvor Nordhaug, Einar Thomassen. På engelsk. Sted: Universitetets aulaen. Pris: 120/100,- (ordinær/stud./BT-kort) *

18.00: Klokkespill-konsert Dick van Dijk
Sted: Johanneskirken Pris: Gratis

20-21.30: JUBILEUMSFESTILLING: «Nåde i en ny tid» med Bjarte Hjeltnes, Bergen Stryk, r2017, ungdomskor, Kjetil Almønning, Irene Kinunda, Vidar Eldholm, Asbjørn Myksvoll, Per Inge Hove, Eva Pfitzenmaier, Natalie Sandtorv, Marthe Valle, Vibeke Havre, Sigurd Øgaard, sangere fra Edvard Grieg kor, utøvere fra Fargespill Sted: Johanneskirken
Pris: 275/220,- (ordinær/stud./BT-kort)

22.00: «Jesus loves electro» Konsert, nachspiel, party for ungdom Sted: St. Jakob kirke Pris: 50,-

PROGRAM SØNDAG 5.MARS:

09.00: Vandring i reformasjonsbyen. Fra Alrekstad til Domkirken Med byhistorikerne Gunnar Staalesen, Egil Ertesvaag og Målfrid Krohn Sletten, biskop Halvor Nordhaug og pilegrimsprest Einar Vegge m.fl. Samarbeid med Årstad menighet. Sted: Alrekstad skole Pris: Gratis *

11.00: FESTGUDSTJENESTE DOMKIRKEN Bachs reformasjonskantate no. 80. Kor, solister, orkester, domkantore Kjetil Almønning, preses Helga Haugland Byfuglien, biskop Halvor Nordhaug, statsminister Erna Solberg, sokneprest Dom Alois Brodersen. Kirkekaffe kl. 12.30 *

11.00: Festgudstjeneste for hele familien i Barnas Katedral, Nykirken. Med Åse Kristin Aagaard Kristin Lillere m.fl.

11.00: Ung Messe i Korskirken Internasjonale gjester, band og forsangere

12.15: Klokkespill-konsert Med Asbjørn Myksvoll
Sted: Johanneskirken

13.00: Luther-filmen Sted: Bergen kino
Pris: www.bergenkino.no (kun engelsk tale)

13.30: Pilegrim - med Luther? Foredrag. Dr. theol Roger Jensen, daglig leder Pilegrimsenter Oslo. Sted: Domkirkens skrudhus Pris: Gratis

16.00: Folkemøte - debatt "Verdier og kulturarv under press" Terje Nordby, Erik Hillestad, Siv Limstrand. Debattleder: Kristin Gunnleiksrud Raaum, Sted: Litteraturhuset Pris: 120/100,- (ordinær/stud./BT-kort)

17.00: Klokkespill-konsert Med Dick van Dijk
Sted: Johanneskirken Pris: Gratis

18.00: Tysk gudstjeneste anno 1868
Med inspirasjon fra den siste tyske gudstjeneste i Mariakirken. Professor Stig Wernø Holter, pastor Sebastian Wilhelm, sokneprest Hans Jørgen Morvik, sokneprest Andreas Ester, kantor Karsten Askeland
Sted: Mariakirken

19.00: Konsert Lutherjazz Pastor Wangs project
Sted: St. Jakob kirke Pris: 170/120,- (ordinær/stud./BT-kort)

6.mars: Konferanse og folkemøte om Reformasjon og kirkekunst

7.mars: Konferanse og folkemøte om Reformasjon, demokrati og velferd

KJØP BILLETTER: www.ticketmaster.no - søkeord: Refomasjonsbyen Bergen

* Dovetolk tilstede

Ressursbruk og samarbeidspartnere

Det var en stor utfordring for prosjektet å planlegge innhold uten et sikkert økonomisk fundament. Bjørgvin bispedømme tok en stor risiko ved å si ja til å være vertskap og arrangør, med liten mulighet til selv å kunne bidra økonomisk. Det var dog en klar strategisk beslutning fra bispedømmerådet å bruke reformasjonsmarkeringen til en fornyelse og bevisstgjøring av trosgrunnlaget for kirken i en tid med store strukturelle endringer og utfordringer. Både presteskap og stab ble grundig skolert og involvert i det ideologiske grunnlaget for reformasjonen og dens aktualitet og relevans i dag. I gjennomsnitt har det i perioden 2015-2017 vært avsatt to hele stillinger til arbeidet med reformasjonen og Reformasjonsbyen Bergen ved bispedømmekontoret.

Det var helt avgjørende for gjennomføringen av markeringen at enkeltmennesker og miljø så denne type markering; en blanding av det dypeste alvor og en lekende letthet, som noe de ville bruke tid og ressurser på. Og det var det! Heldigvis!

Vårt inderlige ønske var at bergensere og gjester til byen denne helgen, ved foredrag, vandringer, samtaler og debatter, salmesang og lystigheter, tidlig og sent, skulle engasjeres i røttene for reformasjonen, og kanskje aller mest, dens aktualitet for oss i dag.

Det meste av det vi skisserte, ble en realitet, takket være enkeltmennesker og miljø som så verdien i å fylle «verdensveven», fjesboken, kirkebygg og byrom, gater og streder, med noe vesentlig og viktig, både da og nå.

Internasjonalt reformasjonsnettverk

Invitasjonen til å være en «perle» på det europeiske «reformasjonsskjedet», Europäischer Stationenweg, var en gave og en gylden mulighet for Norge, Bjørgvin bispedømme og Bergen.

Vi ble inkludert i et spennende og variert kollegafellesskap med 68 byer av ulike karakterer. Fra noen byer møtte kommuneledelsen, mens andre byer var representert med vennlige og engasjerte menighetsrådsledere.

Statusen som nasjonal markeringsby var en unik mulighet og en utfordring og gav prosjektet tyngde og mandat i møte med potensielle bidragsytere og samarbeidspartnere.

Fra tidlige møter med initiativtakerne i EKD – Den tyske evangeliske kirke, og de andre «perlene» på snoren, kjente vi på viktigheten av å finne vår egen unike identitet og begrunnelse for deltakelse. Skulle vi bruke tid og ressurser på dette, måtte vårt bidrag ha et klart budskap og gjøre en forskjell.

Den nasjonale reformasjonsbyen

Den norske kirke v. preses i bispekollegiet og Kirkerådet var det nasjonale vertskap for Folkefesten i Reformasjonsbyen Bergen og bidro substansielt til utviklingen av prosjektet, både økonomisk og innholdsmessig. Det var et privilegium å kjenne på oppmuntring og støtte fra hovedprosjektledelsen i Kirkerådet, aldri belærende, men heller vennlig veiledende. Kirkens sentrale ledelse bidro aktivt som vertskap og talere under festdagene.

Begivenhetens nasjonale status var grunnlaget for invitasjon til statsminister Erna Solberg. Hennes aktive tilstedeværelse i både folkemøte, Luthersamtalen, jubileumsforestilling og festgudstjeneste, gav markeringene et alvor og en status som vi er svært takknemlige for.

Den lokale reformasjonsbyen

Bergen kommune med både ordfører, bystyre, byråd og flere fagavdelinger, var tidlig ute med å omfavne anledningen til en bevisstgjøring og synliggjøring av vår historiske arv:

Løfte vår felles-europeiske og bergenske samfunns- og kirkehistorie på en ny og interessant måte, til et nytt publikum.

Bystyrets og byrådets samstemte tilsagn og bidrag til markeringen, både økonomisk, praktisk og seremonielt, var en grunnleggende forutsetning for markeringens mangfoldige innhold og suksess.

Ordføreren var en særdeles kompetent bidragsyter til de ulike begivenhetene.

Begrepet Reformasjonsbyen Bergen er etablert som en merkevare, både lokalt og nasjonalt.

“Reformasjonen er en sentral del av veien frem til moderne demokratiske samfunn. Refleksjon om jubileet har bidratt til at mange bergensere er blitt mer bevisst denne delen av historien. Jubileets ulike deler synliggjorde både Bergens rolle og 500 år med historie. Samtidig ble markeringene lagt opp slik at de synliggjorde dagens verdier og aktiviteter i Den norske kirke. Kirken er en viktig kultur- og verd institusjon i samtiden og det har vært kulturpolitisk relevant at denne periodisk synliggjøres. Jubileet oppfylte også kommunale mål knyttet til internasjonalisering gjennom sin forankring i det overordnede jubileet.”

Bergen kommune ved William Hazell, seksjonssjef

Ordfører Marte Mjøs Persen ønsker velkommen til Bergen kommune sin mottakelse

Faglig fordypning og folkelig frodighet

Grunntonen i dagene var kombinasjonen av faglig fordypning og folkelig frodighet, ikke hver for seg, men sammen. Det var lov å stille spørsmål, snu rundt på melodien og tekstene; reformulere oppleste og vedtatte sannheter. Målene var å:

1. Synliggjøre sporene etter reformasjonen

«Finn Luther» var inspirasjonstittelen på denne delen av programmet. Hvordan kunne vi finne spor etter reformasjonen i Bergen og omegn ved søk i kirkelig arkeologi, arkitektur og byrom? Hvordan kunne vi inspirere stifinnere i alle aldre til å delta i denne skattejakten?

En gave for denne programposten var Kirkekunstsamlingen ved Universitetsmuséet i Bergen, som sikret det faglige innholdet i dag én av fordypningsdagene, 6. mars: Fagkonferansen på dagtid «The reformation and the arts around the North Sea» på Bryggens Museum og kveldsdebatten for folk flest på Litteraturhuset «The reformation – A curse for Church art? Facts and Myths».

Hovedinnleggene på fagkonferansen var:

Justin Kroesen, Bergen: The Medieval Church Landscape around the North Sea. Andrew Spicer, Oxford: Altar- or Table-wise? The Changing Material Culture of Communion in England. Raingard Esser, Groningen: 'Beautifully carved and decorated with gold' - The New Materiality of Catholic Counter-Reformation Churches in the Southern Netherlands. Jacolien Wubs, Groningen: Calvinist Iconophobia Contested: Texts and Images in the Dutch Reformed Church Interior. Christoph Auffarth, Bremen: The Reformation(s) and the Arts around the North Sea's Southern Shore: Northwest Germany. Henning Laugerud, Bergen: The Lutheran Reformation and its Consequences for the Religious Visual Culture in Denmark and Norway.

Det nye nettstedet «bergen1517.com», inkl. introduksjonsfilmen til Reformasjonsbyen Bergen, ble utviklet av og med Kirkekunstsamlingen. "7-tårnsturen" – skattejakt for barn i reformasjonsbyen ble

utviklet i nært samarbeid med fagstab ved Universitetsmuséet i Bergen. Begge komponenter vil være ressurser for framtidens skattejegere i reformasjonsbyen.

Bibliotek for Humaniora ved UiB satt sammen utstillingen «Re(in)formasjonen».

Reformasjonsnatten 3. mars åpnet Kirkekunstsamlingen sine dører, Det Hanseatiske museum inviterte til spesialomvisning, Nonneseter kloster v. Fortidsminneforeningen åpnet porten og Bergen ByExpert organiserte vandring. I Korskirken debatterte eksperter med ulikt ståsted og synspunkt: Austrått vs Bjørgvin – hvor startet reformasjonen i Norge?

Lørdag ettermiddag inviterte Bergen Offentlige Bibliotek til høytlesning fra katekismen. Stas!

Tidlig søndag morgen inviterte historikere og presteskap til historisk vandring fra Alrekstad til Domkirken i samarbeid med Årstad menighet og Svartediket Velforening. Og - Luther-filmen ble vist på Bergen kino hver dag under Lutherfesten.

2. Feire de gode fruktene

Uten å fornekte skyggesidene ved Luthers forkynnelse og noen uheldige effekter av reformasjonen, ville vi feire de gode fruktene:

Hovedvekten på feiringsaspektet var opplest og vedtatt for Reformasjonsbyen, man skulle denne helgen kunne svinge fritt og freidig med Luther-hatten uten fare for å dumme seg ut!

«Lutheriene» – «leiken» begynte allerede fredag med er lokalt gjennomutviklet teseprojekt. Reformasjonsbyens signaturprosjekt er Teser i tiden – der folk flest kan melde inn sin egen påstand. (les mer på annet sted).

Kl. 16 annonserte den nykomponerte «reformasjonsjingle» fra Johanneskirkens klokkespill ukens dagsaktuelle tese, publisert på lerret på kirketårnet. Studenter fra Fakultet for kunst, musikk og design ved Universitetet i Bergen har stått for det kunstneriske, både musikalsk og visuelt. Samtidig ble ukens tese fysisk slått opp på Reformasjonsportalen på Torget, i hjertet av Reformasjonsbyen. I stedet for en standard portal utviklet for alle de 68 reformasjonsbyene, utviklet studenter ved Bergen Arkitekthøgskole vår egen Reformasjonsportal, som informerte og annonserte Lutherutstillingens ankomst, 4. mars.

SalmeFest i Bergen domkirke

For Luther var salmesangen sentral i forkynnelsen og en kilde til glede og fornyelse. Derfor inviterte vi kor og enkeltsangere til AllSalmeSang. Med Luther-salmer som kjernerepertoar, omkranset av korenes andre favorittsalmer, fikk vi en enestående salmesang-glede fra en fullsatt kirke. Bergen var første stopp i samarbeidsprosjektet «Salmer langs Vestkysten,

- en hyldest til fællessangen og reformationen, der satte den folkelige sang fri», initiert fra Ribe i Danmark.

Preikekappleik – Luther på Nytt

Etter et dagskurs i retorikk/formidling duellerte lek og lærd i gemyttlig «preikekappleik» på utestedet «Østre» på kveldstid. Det var nok en utfordrende blanding av alvor og lek. En ung prestestudent vant finalen foran to av de eldste aktive prestene i bispedømmet.

Tett på denne programposten fulgte en lek med reformasjonens musikalske arv – Luther på Nytt - improvisasjonskonsert ledsaget av videokunst.

I Ung Katedral – St. Jakob hyllet Pastor Wangs kvartett reformationen med nyutviklet Lutherjazz-konsert.

Barne- og ungdomsprogrammet er beskrevet annet sted, men må her sies å være gjennomsyret av feiringsaspektet. Ingen grunn til å «deppe der i gården».

Liv Hanne Langmoen Almasou vant "preikekappleiken"

Natalie Sandtorv, Luther på Nytt

Fra pausen - Luthersamtalen i Universitetsaulaen

Hovedfestdagen lørdag 4. mars startet med at den rullende Lutherutstillingen ble høytidelig åpnet på Torget, etterfulgt av Lutherier for barn og familier i Lutherlandet Nykirken, Lutherløyer på Torgalmenningen – oppvarming med frisk intro av ungdom fra inn- og utland og Salme-stafett med SalmeSykkel og All-SalmeSang. Den spesialutviklede appen «Reformasjon2017», en gave, ga alle tilgang til de salmene som skulle synges og det komplette programmet for Lutherfestdagene.

Etter det lystige oppspillet ble den offisielle åpningen på scenen nesten uventet alvorlig og høytidsstemt, med taler fra både ordfører, biskop, statsminister, gjest fra den tyske evangeliske kirke, preses, kirkerådets leder og den katolske soknepresten i Bergen. Både taler, musikalske innslag og AllSalmeSang hadde tyngde og et inderlig alvor som høvet seg.

Jubileumsforestillingen i Johanneskirken; «Nåde i en ny tid», skulle gi toneangivende artister og utøvere anledning til «leike» seg med reformasjonens kjernebudskap og gjøre den dagsaktuell; med lyd, lys og musikk formidle begrepene nåde, tilgivelse og likeverd; utfordre våre verdivalg, stille spørsmål og antyde noen svar. Etter grunnkonsept fra Atle Halstensen overtok Bjarte Hjelmeland som kurator og hovedartist. Et mangfold av svært kompetente utøvere gav oss en gjennomkomponert, helstøpt og sterk forestilling – med salmen «Vår Gud han er så fast en borg» som hovedrenning.

Søndag var alle sentrumskirkene fylt av feiring: Barnas Katedral inviterte til egen gudstjeneste for barnefamilier, i Korskirken var det Ung messe, i Domkirken en storslagen festgudstjeneste med kirkekafe og senere på dagen historisk tysk gudstjeneste i Mariakirken.

Festgudstjenesten i Domkirken med 800 tilstede, var vidunderlig og uforglemmelig, med Bachs Reformasjonskantate nr. 80, taler og hilsener på flere språk og en salmesang av de sjeldne.

Jubileumsforestillingen "Nåde i en ny tid" i Johanneskirken

Det ble spesialkomponert to salmer til markeringen: Nåde gjennom tida, med tekst og melodi av Elisabeth Moldestad, og Stig frem Guds folk, med tekst av Eivind Skeie og melodier av Eilert Tøsse og Per Inge Hove.

Nåde gjennom tida

Nåde gjennom tida,
Heile tida gjennom Kristus,
Han i oss og vi i Han,
Sjå dei gode spora
Godt som hende gjennom Kristus,
Han til oss og vi til Han,

Han til oss og vi til Han,
Han til oss og vi til Han,
Nåde

Nåde inn i tida,
Denne tida gjennom Kristus,
Han for oss og vi for Han,
Leva med kvarandre,
Sjå kvarandre gjennom Kristus,
Han med oss og vi med Han,

Han med oss og vi med Han,
Han med oss og vi med Han,
Nåde

Aldri for sal,
Aldri som løn,
Heilt utan krav,
Berre gåve,

Aldri for sal,
Aldri som løn,
Heilt utan krav,
Berre gåve,

Nåde fram i tida,
Tid som venter gjennom Kristus,
Han hos oss og vi hos Han,
Vera til i nåde,
Heile tida gjennom Kristus,
Han i oss og vi i Han,

Han i oss og vi i Han,
Han i oss og vi i Han,
Nåde.

© Elisabeth Moldestad, januar 2017

Stig frem, Guds folk

Stig frem, Guds folk, på tidens torg,
forkynn at Gud er god,
for ennå gjelder Jesu død
og kraften i hans blod!
Gi opp ditt mismot og din tvil,
du lever under nådens smil
i Jesu Kristi navn.

Om noen spør: Hvor er din Gud?
Da gi dem dette svar:
Vi tror på ham som ble vår bror
og kalte Gud sin Far.
Vi ser Guds ansikt i Guds Sønn
og hilser ham med takk og bønn
i Jesu Kristi navn.

De fremste bilder vi kan se
av Gud i tiden her,
er mennesker som Gud har skapt
og ennå holder kjær.
Vær sterk, vær glad, vær stolt, vær fri,
stå opp for menneskets verdi,
i Jesu Kristi navn.

Vi står som tiggere for Gud,
det gjør oss ett med dem
som leter etter paradiset
og ikke finner hjem.
Men nåden har sin egen vei,
Guds hjertedør har åpnet seg
i Jesu Kristi navn.

Guds kirke, folk og presteskap
er hver og en som tror.
Vi deler samme dåp og kalk
og lever av Guds Ord.
Vi står frimodig for vår Gud
og jubler troens glede ut
i Jesu Kristi i navn.

Fra dypet roper vi til deg:
Hvor lenge blir det slik
at din, den gode skaperdrøm
går tapt med våre svik?
I nød og redsel, sorg og gru,
å, Herre, se oss, hør oss, du,
i Jesu Kristi navn.

Berør med din kjærlighet,
ta bort vår skyld og skam,
og skap av oss et hellig folk,
vår Frelser og Guds Lam!
Den stengte port er revet ned,
hver motløs sjel kan finne fred
i Jesu Kristi navn.

© Eyvind Skeie, januar 2017

3. Inspirere til debatt

Innholdet i programmet for Reformasjonsbyen var ikke underlagt kirkelig forhåndssensur, og førte til reaksjoner fra både indrekirkelig og utenomkirkelig hold. Dette våget vi fordi vi ville ha dialog og debatt utover den indre krets. Reformasjonsbyen Bergen er ikke kirken sitt eie, men folket sitt, til å kjenne, like og ville.

Folkemøte – Luthersamtalen – Bot for et bedre samfunn - Universitetsaulaen: Reformasjonsbyen Bergen og Universitetet i Bergen inviterte til samtale mellom eksperter fra ulike leire, for å få opp temperaturen på debatten om anbefalte remedier for et bedre samfunn: «Reformasjonen medførte store samfunnsendringer. Har religionen nå mistet grepet i samfunnet, og i så fall: gjør det noe? Er den vestlige sivilisasjonens kjerneverdier kommet under press? Kan vi være tydelige på vår egen arv og samtidig åpne for andre impulser, eller må vi også sette grenser?»

Pilegrim med Luther:

Etter vandring i Reformasjonsbyen og festgudstjeneste i Domkirken, inviterte vi til foredrag og refleksjon omkring Lutheranere som pilegrimer.

Vi vandret videre denne søndagen, til folkemøte på Litteraturhuset: Verdier og kulturarv under press. Med bakgrunn i Grunnlovens § 2 der det står: «Værdigrundlaget forbliver vor kristne og humanistiske Arv» stilte vi spørsmålet: Hva består denne arven av, hva er verdigrundlaget og hvordan kan det komme til uttrykk i et mangfoldig samfunn?

Reformasjonens betydning for samfunnsutviklingen i Norge og andre deler av verden var gjenstand for kritisk diskusjon på et heldagsseminar tirsdag 7. mars i Universitetsaulaen: Reformasjonen – en forutsetning for demokrati og velferd?

Et bredt faglig/institusjonelt og særdeles kompetent panel av innledere inviterte til en spennende debatt. Temperaturen på scene og i sal var et vitnesbyrd om viktigheten av stemmer med ulikt syn og med ulik referanseramme.

Hovedforedragene på konferansen var: Einar Thomassen, University of Bergen: Reformation and its role in the world history of religions. Oddvar Johan Jensen, NLA Høgskolen: The history of the Norwegian church. Robert Woodberry, Baylor University, Texas, USA: Protes-

tantic mission: a catalyst for democracy, Nils Ivar Agøy, Høgskolen i Sørøst-Norge: Luther, demokrati og velferdsstat. Christian Anton Smedshaug, Agri Analyse: Luther og den nordiske modellen. Nils Gilje, Universitetet i Bergen: Reformasjonens kulturelle betydning for vitenskap og økonomi. Gunnar Winsnes Knutsen, Universitetet i Bergen: Toleranse og intoleranse etter reformasjonen.

Kveldsdebatten for folk flest på Litteraturhuset samme dag åpnet for refleksjon om hvorvidt reformasjonen var en vellykket eksportvare.

Det ble på begge arrangementene denne dagen satt særlig lys på misjonens positive betydning for samfunnsutviklingen i mange land. Dette ble også tema for en større reportasje i NRK radio.

“For UiB var det viktig å vise at byens universitet også hadde noe å bidra med ved en lokalt og nasjonalt viktig historisk markering. Vi kunne gjøre bruk av vår faglige kompetanse og viste dens relevans.”

Universitetet i Bergen ved Einar Thomassen, professor i religionsvitenskap

Den internasjonale ungdomskonferansen

Med utgangspunkt i kontakter vi hadde fra før, bl.a. gjennom vårt vennskapsbispedømme i Southwark, London, arrangerte vi en konferanse med deltagere fra München, London, Turku og Bergen. Tema for konferansen var «Between the law of perfection and the grace of acceptance». Dette ble belyst gjennom tematime, gruppesamtaler og sosiale aktiviteter. De gode relasjonene som oppstod mellom deltagerne gav dem en opplevelse av å høre til i en større sammenheng. Gruppen ble supplert med ungdommer fra Sveio, og sammen dannet de kjernen på alle åpne ungdomsarrangement disse Lutherfestdagene. De utgjorde et markant og lødig innslag på Torgalmenningen lørdag formiddag med «Luther-flashmob» i spesialsydde alpeluer.

Tilbakemeldingen fra de 19 internasjonale gjestene og 25 norske ungdommene og lederne var meget gode på hele helgen.

«Thank God it's Friday» (TGIF)

TGIF er Åsane prosti sin satsing på åpne fredagstilbud, en helaften for ungdom med mat, konkurranser, gudstjenester og sosialt samvær. Vi ønsket å bruke jubileumshelgen til å vise fram dette arbeidet og la ungdommer fra hele Bergen få oppleve det. Et team fra Åsane prosti stod for planleggingen i samarbeid med St. Jakob. Til tross for vinterferie kom det i overkant 100 ungdommer på arrangementet fredag kveld. Hele St. Jakob var i bruk og ungdomskatedralen kom til sin rett med alle sine fasiliteter.

«Jesus Loves Electro»

Luthers åpenhet mot populærmusikken og hans fokus på musikken i fellesskapets tjeneste gjorde det naturlig å engasjere ensemblet Jesus Loves Electro. Bandet fra Oslo har spesialisert seg på tekno-musikk og har høstet stor anerkjennelse nasjonalt og internasjonalt. Jakobssalen i St. Jakob kirke var arena for en fantastisk kveld med dansing, sang, lyd- og lysshow. Det ble en fargerik og verdig feiring av Lutherjubiléet.

Ung messe i Korskirken

Søndag kl. 11 var det klart for Ung Messe i Korskirken med unge prester og band. Under forbønnen deltok prester fra Southwark diocese i London.

Martins vidunderlige verden

Vi hadde en visjon om å utvikle pedagogisk materiell knyttet til Luther-jubiléet. Med kjærkommen økonomisk støtte fra Kirkerådet, utviklet vi en gaveboks med puslespill-bilde, fortellingsbok, fargeleggingshefte og aktivitetshefte, med samlebetegnelsen «Martins vidunderlige verden».

7-tårnsturen

Parallelt med arbeidet for å synliggjøre nettsiden Bergen1517.com, kom ideen til en reformatorisk byvandring å la 7-fjellssturen. Luthers «tårnopplevelse» og de

mange kirkene i Bergen på reformasjonstiden inspirerte til «7-tårns turen».

Kirkekunstsamlingen ved Universitetsmuséet i Bergen presenterte de aktuelle historiske stedene og det ble laget et «skattekart» med 12 lokasjoner. Noen av stedene ble tegnet inn som «fantom»-kirker. De eksisterer ikke i dag, men vi har synliggjort opprinnelige plassering og utseende.

På skattejakten 4. mars under «Lutherier i Nykirken» ble det hengt opp poster på de 12 lokasjonene med kontrollspørsmål som dannet grunnlag for premiering etter endt løp.

"Jesus Loves Electro" og ungdommen liker å feire reformasjonen

Det var mulig å klatre til topps i to ekte tårn under vandringen: i Nykirken og Korskirken. Det store oppmøtet til 7-tårnsturen var uventet og gledelig. Vi ser et stort potensiale for etterbruk av Martins vidunderlige verden og 7-tårnsturen, både for skolene og turistene i Bergen og for trosopplæringen i kirkene i Bergen.

Lutherier i Nykirken

Barnas Katedral, Nykirken ble utfordret til å lage et eget barneprogram lørdag og søndag. Dette skulle innbefatte oppstart og ankomst for 7- tårnsturen, besøk i tårnet, og en gudstjeneste på søndag. Det ble

invitert til spennende aktiviteter: skap din egen Lutherrose, se en forestilling eller ta en Lutherselfie sammen med en utkledd Martin Luther. Det ble servert saft og kaffe og spesialbakte Lutherrose-kaker.

Barnegudstjeneste i Nykirken

Søndag formiddag fikk små og store festdeltakere oppleve en engasjerende og levende gudstjeneste med bl.a. et lite skuespill om Luther.

Unge lutheranere

Salmekveld i Domkirken. Foto: Bjørgvin bispedømme

Austrått vs. Bjørgvin i Korskirken
F.v. Lisbeth Mikaelsson, Einar Thomassen, Daniel Johansen, Geir Atle Ersland og Terje Bratberg

Tysk gudstjeneste anno 1868 i Mariakirken

Lutherier i Erkebispegården

Teser i tida

Kan det stå kva som helst på ein kyrkjevegg? I prosjektet «Teser i tida» vart det opna for at folk flest, institusjonar og organisasjonar kunne seia sanninga gjennom sine egne teser som vart vist på tre kyrkjeveggar i Bergen.

I praksis var det nok flest representantar for kyrkja som tok ordet. Det modige i prosjektet var å opne for teser som kyrkja ikkje utan vidare kan stilla seg bak, til dømes: «Det finnes bare én Gud. Én Gud, med mange navn». Felles for mange av tesane var at dei var nærgåande, særleg når ein får tenkt seg om; «Vi er her for å dele».

Bergens Tidende ved kulturredaktør Frode Bjerkestrand rosa tiltaket i ein kommentar med tittelen «Slipp innstemmen ut.» Med utgangspunkt i ein av tesane; «Ønsk uvelkomne velkommen», skreiv han: Selv om jeg er ateist, syns jeg det er strålende at kirken våger å være en politisk aktør, når humanismen er truet og populismen farger menneskesynet lysebrunt.

I tillegg til at tesane vart vist fram på tårnet til Johanneskirken og veggene til Nykirken og St. Jakob kirke, fekk forfattarane høve til å leggja tesane fram for diskusjon på frukostmøte i Korskirken kvar onsdag kl. 08.00, der Kirkens bymisjon var vertskap saman med Bjørgvin bispedøme-kontor. Kvaliteten på samtalanane var god, innleiarane var godt førebudde og det var aktiv deltaking frå tilhøyrarane. Bakeriet «Godt brød» hadde laga ein eigen Lutherfrokost som folk kunne kjøpa med seg på vegen inn i kyrkja.

Alle som ville, kunne sende inn sin tese på ei nettside. Dei innsende tesane vart sorterte av ein redaksjonskomité med medlemmer frå Juridisk fakultet, Institutt for design ved fakultet for kunst, musikk og design v. UiB og Bjørgvin bispedøme. Presentasjonen av tesen på klokketårnet til Johanneskirken vart tilrettelagt som del av ein fast animasjonsfilm og ein medfølgjande «jingle» framført live på klokkespelet kvar fredag kl. 16. Teser i tida vart gjennomført 4. januar – 1. november, med ein pause mellom påske og september.

Oversyn over tesane vår og haust 2017:

« <i>Det du får er viktigere enn det du får til</i> »
Biskop Halvor Nordhaug	« <i>Vi er her for å dele</i> » Ole D. Hagesæther
« <i>Ønsk uvelkomne velkommen</i> »
Eiel Holten	« <i>Det guddommelige vises klarest i det menneskelige</i> » Helle Maria Wolstad
« <i>Åpenhet og kunnskap om seksualitet hindrer overgrep</i> » Senter mot incest og seksuelle overgrep i Hordaland (SMISO)	« <i>Religion har sin legitimitet bare hvis den bidrar til et bedre liv for alle mennesker</i> »
Kristin Lødøen Hope
« <i>Det finnes bare én Gud. Én Gud, med mange navn</i> » Rune J. Svendsen	« <i>Mennesket er skapt i Guds bilete - ikkje Gud i mennesket sitt bilete</i> » Karl Johan Hallaråker
« <i>Skråsikkerhetens nådegave er aldri blitt utdelt</i> » Bjarte Flaten	« <i>Likeverd, respekt og glede må være fundament for kirkens handlinger</i> » Kjell Moberg
« <i>Frelsen er ikke til salgs</i> » Det lutherske verdensforbund v/Tore Skjæveland	« <i>Hjertet må brukes foran regler og byråkrati i saker som bryter menneskerettigheter</i> »
Kristine Nilsen Oma
« <i>Viss me dekkar eit langbord i verda, kan alle bli mette</i> » Kirkens nødhjelp v/Gunnar Kartveit	« <i>Om Kirken ikke er for absolutt alle, hvem er den da for?</i> » Sølvi M. Pedersen
« <i>Bare en feilende kirke som ber om nåde, er en sann kirke</i> » Gunnar Nesse	« <i>Skal vi løse klimaproblemene, må vi bygge ned de globale klasseforskjellene</i> »
Anna Elisa Tryti

Nykirken. Foto: Bjørgvin bispedømme

«Trygt samfunn forutsetter altomfattende naturvern. - Et samfunn med miljøproblemer er et samfunn bygget på sand.»

Nils Tore Skogland, Naturvernforbundet

«Jeg har ingen land som jeg kan være glad i, kan jeg flytte til ditt hjerte?»

Mohammed Nour Hassan Alnashef

«En verdinøytral stat er en selvmotsigelse»

Jan Fridthjof Bernt

«Motstand mot maktmisbruk i alle former er en kristenplikt»

Søren Koch

«Diakonien er der folk er - uten berøringsangst»

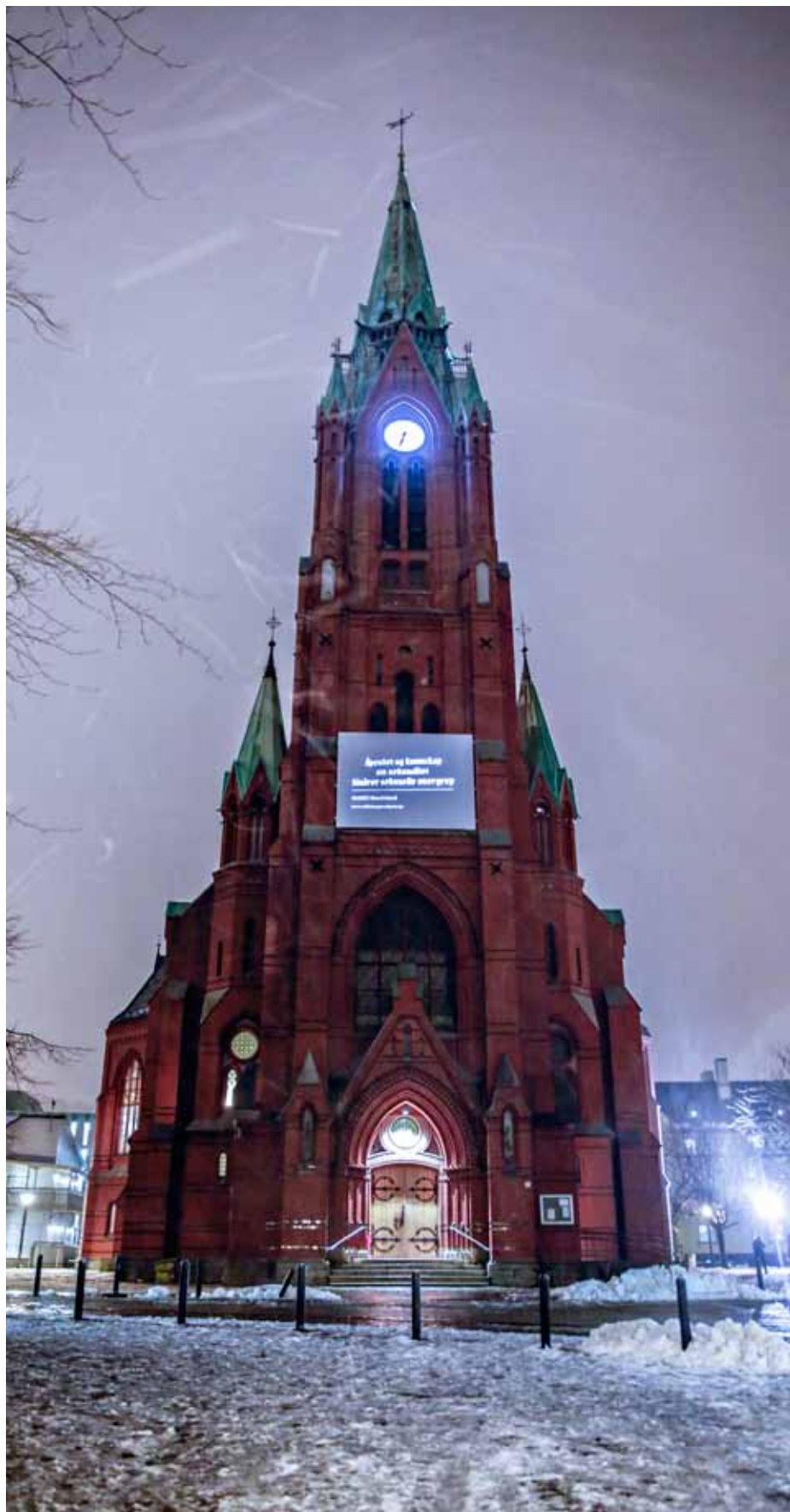
Arne Liljedahl Lynngård

«Skal du rope, gjør det utenfor ekkokammeret»

Synne Arnesen Jensen og Nikolai Riis-Johannessen

«Domstolane må verna miljøet når politiskarane sviktar»

Jørn Øyrehagen Sunde

Johanneskirken - Foto Ørjan Deisz, BT

Profileringsartikler

Vi fikk tidlig oppfordring om å produsere t-skjorter – først og fremst til ungdom og konfirmanter, for stolt synliggjøring av vår store fellesfeiring. Marvin Halleraker sin logo gjorde seg godt til formålet, og vi trykket denne på både lilla og hvite t-skjorter. Disse ble både solgt og gitt som gaver til samarbeidspartnere og gjester.

I forbindelse med utvikling av materiell til Martins vidunderlige verden og trosopp-læring, bestilte vi vår egen utforming av Lutherrosen fra Elisabeth Moseng.

Denne brukte vi på buttons, som vi også solgte og gav til gjester og samarbeidspartnere.

Disse profileringsartiklene sammen med «Martins vidunderlige verden» - boksen, aktivitetsheftet og fargeleggingsheftet for barn, kartet til 7-tårnsturen og en CD med Lutherjazz, har dannet utgangspunkt for en liten salgsbod som har vært tilgjengelig på alle arrangementene i Bjørgvin bispedømme i perioden.

Over: Logo av Martin Halleraker. Under til venstre: Utsnitt fra kartet til 7-tårnsturen, tegnet av Elisabeth Moseng. Under til høyre: Martin si vidunderlige verd, aktivitetsbok produsert av Wilco Vogelaar.

Kommunikasjon

«Luther» eller «reformasjonen» - kva ville vera den beste merkevara for å nå mange ulike målgrupper? Vår løysing vart «Folkefest i Reformasjonsbyen Bergen».

Vi appellerte til bergensarane som er stolte over historia til byen sin og likar feiring og jubel. Det er likevel krevjande å få både merksemd og oppmøte til eit ukjent arrangement. Vinterferie i Hordaland gjorde at mange var bortreist, så ein del av marknadsføringa var ein hotell- og programpakke med forsøk på å lokka publikum til å ta ei helg i Bergen. På den andre sida gjorde sola sitt til at særleg laurdag 4. mars vart ein dag då sentrum var full av folk. Mange av desse kom nok fordi dei gjennom vår informasjon i forkant hadde bygd opp ein intensjon om å delta.

Korleis nå vidare enn dei faste følgjarane
Bjørgvin bispedømme har sine faste kanalar i form av formell og uformell kontakt med kyrkjelydane, nettsider og biskopens

Facebook. Det var viktig å nå «grunnfeltet» av moglege deltakarar gjennom desse.

I tillegg forsøkte vi å nå ut over våre faste følgjarar ved hjelp av kalendertjenester på nettet og i avisene, annonsar, ei eiga Facebookside for reformasjonsbyen Bergen, medieomtale og bruk av kanalane til våre samarbeidspartnere, særleg Bergen kommune, Universitetet i Bergen og NLA Høgskolen. I byen var vi synlege gjennom ein portal på fisketorget, utforma av studentar ved Bergen arkitektthøgskule. Den vart opna 20. januar og stod framme til Folkefesten var vel avvikla i mars. På portalen vart også tesane i prosjektet «Tesar i tida» presentert, i tillegg til at dei pryda tårnet på Johanneskirken og veggen på Nykirken og St. Jakob kirke.

Medieomtalen av folkefesten på førehand var relativt beskjeden (Klassekampen, Vårt Land, Dagen). Opninga av «Reformasjonsbyen Bergen 2017» vart markert

4. januar ved at biskopen lanserte tesa «Det du får er viktigere enn det du får til» på døra til Johanneskirken. Dette fekk oppslag i NRK radio og TV og Dagen.

7-tårnstur og kjendisar

Mest visuelt og folkeleg i reformasjonsbyen var kanskje «7-tårnsturen» som også hadde eit kart over tidlegare og noverande kyrkjer og tårn i Bergen. Denne delen av folkefesten var enklast å få merksemd om i media.

Kjende namn var også med på å gje merksemd til hendinga, og for å nå ut over dei aller mest interesserte, var det fint at både statsministeren og ordføraren var med på fleire arrangement. Jubileumsframsyninga «Nåde i en ny tid» vart regissert av Bjarte Hjelmeland, og både han og Hans Wilhelm Steinfeld som leia samtalen «Bot for et samfunn under press», vart nytta som trekkplaster på Facebook og i annonsar for arrangementa dei var del av.

Samarbeidet med fleire ulike miljø på Universitetet i Bergen var prega av begeistring og engasjement frå alle parter. Det var eit vitnemål om at dette var eit arrangement som ikkje var reint kyrkjeleg. Dessutan gav Universitetet sine nettsider markeringa ein ekstra plattform for kommunikasjon.

For bispedømet var bruken av Facebook med stor vekt på videoar eit inspirerende møte med denne måten å nå ut på. I samarbeid med Universitetet i Bergen vart det laga ein introduksjonsvideo, og undervegs fram mot og under folkefesten, vart det brukt video for å få merksemd på Facebook.

Kven møtte så opp på alle arrangementa? Vi har inntrykk av at vi nådde vidt, men at «kyrkjefolk» utgjorde eit viktig grunnfjell. Difor var det nok avgjerande med kommunikasjon over lang tid til kyrkje-

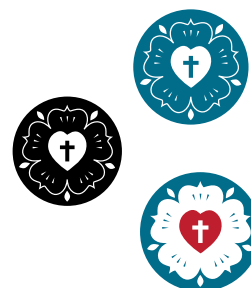
lydane gjennom e-post, pressemelding til kyrkjeblad og bruk av våre egne nettsider og Facebook. Biskopen sine arrangement «På troen løs» og «Luther øre» på Litteraturhuset i Bergen har eit trufast publikum med ulik bakgrunn som vi rekna med var interesserte i mange av programpostane og som fekk informasjon om kva som skulle skje. Alle prestane som deltok på fleire studiesamlingar om Luther og reformasjonen gjennom heile 2016, vart også godt orienterte. Avgjerande viktig var nok også store heilsides annonsar i Bergens Tidende dagane før folkefesten med program for heile arrangementet.

Under sjølve folkefesten var det oppslag i Bergens Tidende, Dagen, Vårt Land, TV 2, NRK nett og nettsidene og Facebook til Den norske kyrkja sentralt, i tillegg til våre egne lokale nettsider og Facebook. Utvalde arrangement, bl.a. festgudstenesta søndag, jubileumsframsyninga «Nåde i en

ny tid» og ein del konferansar og møte vart overført direkte på nettet. Ein redigert versjon av gudstenesta vart også sendt på NRK radio i etterkant. Ein del av opptaka stod reformasjonsbyen for sjølv, v/FKU-teknikk, medan Universitetet i Bergen og Litteraturhuset filma arrangementa som heldt hus hjå dei. Vi engasjerte våra eigen reformasjonsfotograf til festhelga, med særskilt tanke på deg som les denne rapporten. Alle opptak, med unntak av jubileumsframsyninga er tilgjengelege i etterkant, sjå www.reformasjonsbyen.no

Døvetolk

Vi blei kontakta av Døvekyrkja og Døveforeningen med ønske om tolk på dei viktigaste arrangementa. Grunna markeringa si offisielle tyngd, vart tolketenesta dekkja av NAV. Tolkane sine vakre og innholdsrike rørsler gav ein fin, ekstra dimensjon til arrangementa.

Reformasjonsbussen på Torget

Publikum og billettsalg

Vi var spente – på bussen, på været, på om folk hadde skjont hva dette gjaldt? - 500 år til neste gang en feiring av som dette kan oppleves i Bergen. Mye kunne gå galt. Antall forhåndssolgte billetter var ikke overveldende.

Det ble sol, et vindu for lys til folkefesten etter månedvis med regn både før og etter. Vi følte at Herren virkelig så i nåde til oss disse dagene.

5500 publikummere deltok på 40 arrangementer der i alt 24 var åpne og gratis.

Publikumsfavorittene var SalmeFesten fredag kveld, Lutherbussen, Lutheriene i Nykirken, Folkefesten på Torgalmenningen, Luthersamtalen på Universitetet, Jubileumsforestillingen i Johanneskirken og Festgudstjenesten i Domkirken.

Vi hadde et usedvanlig godt samarbeid med salgskanalene Ticketmaster, Bergen-Helg og BT Fordel og hadde et billettsalg på kr 115 000. Det var nok noe uvanlig å selge akademiske konferanser og debatter på denne plattformen, men desto morsommere at det fungerte så bra.

Det har betydd veldig mye for oss å delta i markeringen: Det har utvidet tilknytningen mellom kirkekunstsamlingen og lokale /regionale miljøer i Bergen. Vi har fått vist vår samling og forskning i kirkekunst for et større publikum, både digitalt og «live». Det var virkelig verdt innsatsen.

Kirkekunstsamlingen, Universitetsmuséet i Bergen v. leder Justin Kroesen

5500
publikummere

40
arrangement

Økonomi, samarbeidspartnere og bidragsytere

Bjørgvin bispedømmes storsatsing på reformasjonsmarkeringen var fundamentet i ressurspakken for begivenheten, med Bergen kommunes øremerking av 400 000 kr til folkefesten som et solid tilskudd.

Bjørgvin kyrkjesogelag hadde siden 1944 studert det kirkelige og religiøse livet i Bjørgvin bispedømme. De valgte i 2016 å legge ned virksomheten siden aktiviteten hadde vært svært lav de siste 10 årene. Kapitalen på kr 384 000 ble overført til Bjørgvin bispedømme til forvaltning. Dette ble avgjørende å kunne utvikle programmet for reformasjonsbyen. Den norske kirke v. Kirkerådet og Hordaland fylkeskommune bidro substansielt, likeledes en del fond og organisasjoner.

Energien i programutvikling og avvikling lå utvilsomt i den raushet og giverglede som våre samarbeidspartnere la for dagen.

Vi takker derfor spesielt:

NLA Høgskolen, Universitetet i Bergen v. rektoratet og det Humanistiske fakultet, Institutt for design og Griegakademiet, institutt for musikk, ved fakultet for kunst, musikk og design (UiB), Kirkekunstsamlingen ved Universitetsmuséet, UiB, Bergen Arkitektthøgskole, KFUK-KFUM, Kirkens Bymisjon, Norske kirkeakademier, Bergen filharmoniske orkester, Edvard Grieg Kor, Bergen kino, Bergen Offentlige Bibliotek, Tysklands nasjonale turistkontor, Bymuséet i Bergen, Museum Vest, Fortidsminneforeningen, SMM, Mellomkirkelig råd, HimalPartner, Digni, Evangelisk tysktalende menighet i Oslo, Ørlandet Kultursenter, Bergen City Event, FKU teknikk, FKU produksjon, Søren Koch, Kristoffer Hove, Kristoffer Vassdal, Justin Kroesen, Alf Tore Hommedal, Ida Habbestad, Bjørn Sortland, Synne Jensen, og Nikolai Riis-Johannessen.

Stor takk til våre bidragsytere:

Kirkerådet, Bergen kommune, Hordaland fylkeskommune, Kyrkjesogelaget for Bjørgvin bispedømme, Fritt Ord, H. Westfal-Larsen og hustru Anna Westfal-Larsens almenntilrettefond, Sparebanken Vest, Akasia, EGD, W. Giertsen Hallsystem.

Sluttregnskapet viser et forbruk på kr. 1,9 mill., av disse er kr. 700 000 å betrakte som tilskudd fra det offentlige (Bergen kommune, Hordaland fylkeskommune og Kirkerådet). Kr. 1,2 mill. inkluderer egenandel fra Bjørgvin bispedømme, billett- og salgsinntekter (kr. 120 000), tilskudd fra fond og legat, trosopplæringsmidler, tjenester fra ulike aktører og bidrag fra arrangørene Bergen domkirke menighet og Bergen kirkelige fellesråd.

Stephanie Springer, Inger Helene Nordeide, Kristin Gunleiksrud Raaum, Dom Alois Brodersen, Helga Haugland Byfuglien, Erna Solberg, Marte Mjos Persen

“Det er ikke helt enkelt for meg som katolsk kristen og som sogneprest i St. Paul Menighet å skulle stå her i dag og representere Den Katolske Kirke ved feiringen av 500-årsjubileet for reformasjonen. Den Katolske Kirke kan nemlig ikke feire en kirkesplittelse.”

“Jeg forsikrer at Den Katolske Kirke vil stå sammen med dere i kampen og i forkynnelse oppdrag. Vi tar dere med i vår forbønn - og vi ber om deres.”

Den Katolske kirke v. sogneprest Dom Alois Brodersen, offisiell åpning på Torgalmenningen

Postludium

Ekko etter markeringen sier at nåden og reformasjonens betydning for vår samfunnsutvikling har fått en sentral plass i verdigrunnlag og refleksjonsrom for alle involverte, vi har tydelig inntrykk av at det også gjelder statsministeren og ordføreren i Bergen.

Det er etablert en ny bevissthet og engasjement omkring Bergen som Norges reformasjonsby. Universitetet i Bergen satset stort på en bred markering av Reformasjonen 500 år.

EKD/r2017.org melder at Bergen utmerket seg i rekken av stopp på perlesnoren Stationenweg, med sin bredde, tyngde og kvalitet, og ikke minst med statsministerens engasjement og nærvær.

Vi vil hevde at nøklene til det gode resultatet var: Rask, raus og tydelig engasjement fra ledelsen i Bjørgvin bispedømme på invitasjonen fra EKD i Tyskland/ Kirke-

rådet. Formell forankring i bispedømmekommisjonen og videre invitasjon og formell forankring i vertskapskonstellasjonen Bergen kommune, Bergen domkirke menighet og Bergen kirkelige fellesråd.

Etablering av Tenketank, ressursgruppe og arbeidsgruppe der alle formelle aktører var involvert.

Bred involvering av og medvirkning fra både «tenkelige og utenkelige» miljøer. Dette sikret uventede samspillkonstellasjoner og tjenlig friksjon.

Prosjektutviklingen var gjennomsyret av et lekent alvor, der alle innspill ble tatt seriøst.

Kvalitetsbegrepet var holdt høyt – i alt fra kaffekoking, programutvikling, møter med medvirkende, politikere og bidragsytere, annonsering, markedsføring, dokumentasjon og transport m.m.

Samarbeidet i staben på bispedømmekontoret var storartet – energisk, festlig, raskt og raust. En opptur for oss alle.

Et gjennomgangsbegrep var: Dette fikser vi!

Ingen pussig eller underlig utfordring ble forkastet før den var utprøvd. Alle hindringer ble vendt til fordeler. Vi valgte å snakke om og fokusere på muligheter og styrker.

Jan Ove Fjellveit - stiftsdirektør

- Nåden gir oss muligheten til å bli tilgitt og elsket av Gud, på tross av vår feilbarlighet som mennesker, sa statsminister Erna Solberg.

Nåde

I kristendommen er «nåde» Guds tilgivende kjærlighet. Den er for meg, personlig, noe veldig vakkert. Fordi den gir oss muligheten til å bli tilgitt og elsket av Gud, på tross av vår feilbarlighet som mennesker.

Samtidig har vi, nettopp som feilbarlige mennesker, gjennom historien forvaltet vår forståelse av Guds nåde på ulike måter. Er den betingelsesløs? Skal den koste noe? Og ikke minst: Gis den av Gud direkte eller gjennom en av kirkens representanter?

Uenigheter rundt dette gjorde at Martin Luther for 500 år siden tok et oppgjør med datidens avlatspraksis, og reformasjonen ble født.

Mye har skjedd på et halvt årtusen. Nordmenn tror på Gud, Allah, Altet og Ingenting, sa Kong Harald i sin vakre tale i fjor.

Han beskrev på forbilledlig vis et land som har blitt mer mangfoldig. Og et folk som favner bredt. For, som Kongen sa: «Norge er dere. Norge er oss.»

Uavhengig av hva vi tror på, hvem vi elsker, hvilken hudfarge vi har eller hvor vi kommer fra. Dette var, og er, viktige ord. For et mer mangfoldig og inkluderende samfunn. For meg er det her nåden kommer inn.

Og jeg er glad for at kirken har valgt «Nåde i vår tid» som tema for reformasjonsjubileet. Nåde er en mektig, forsonende kraft fordi den fyller et grunnleggende, menneskelig behov:

Behovet for å bli sett, akseptert og elsket for

den vi er. Med alle våre styrker og svakheter, bulker og skrammer. Slik er nåde noe universelt. Noe som er uløselig knyttet til det å være menneske, og som forvaltes av oss alle i omgang med andre.

I et moderne, demokratisk og mangfoldig samfunn som vårt, rommer nåde for meg også raushet, barmhjertighet og nestekjærlighet.

Evnen til å se et annet menneske. I arbeidslivet betyr det å ta inn noen med et hull i CVen. At vi gir rom for de som kjemper med å mestre arbeidshverdagen sin. Enten det skyldes psykiske problemer eller en vanskelig livssituasjon. Kompetente og arbeidsvilige mennesker som leter etter en ny sjanse. Vi skal ha et arbeidsliv med plass til alle. Gi folk en sjanse. Og ikke ivre sånn etter å sette dem i bås. Derfor skal vi lytte til og jobbe med barnevernsbarn, når vi reformerer barnevernet.

Derfor har tidligere innsatte i fengsler helt unike kunnskaper for å hjelpe andre ut av fengselet og tilbake til en ny hverdag.

Nåde handler om å bekjempe fordommer og ikke bare akseptere, men *omfavne* det autentiske, mangfoldige og feilbarlige i oss selv og i andre.

Slik er nåde også en grunnleggende, menneskelig kraft.

Den utfordrer oss. Den rettleider oss. Og den beriker oss.

Gjennom nåde skaper vi et åpent, raust og godt samfunn. Takk!

Statsminister Erna Solbergs tale under reformasjonsjubileets jubileumsforestilling i Johanneskirken i Bergen, 4. mars 2017

Celebrate Reformation in Bergen?

...“I strongly believe that our common history influence how we live our daily lives in Bergen, Norway and Europe today. The changes taking place during the reformation have led to how our nations and continent have developed into the communities and national-states we have today. The international tendencies in Bergen have made our city a vibrant, open and inclusive city.”...

Mayor Marte Mjøs Persen at the reception March 4. hosted by the City of Bergen

“Bergen, as a city of culture, has a long tradition of city celebrations anchored in our history and tradition, combined with contemporary reflection and discussion.

....The motto of our Hanseatic days last year was *Past is Future!* We have a responsibility to engage all citizens, young and old, and building an awareness in the population about our historic roots combined with an open and progressive discussion on how it affects our future”

The City of Bergen, commissioner Julie Andersland, at the opening of the Storymobile.

The invitation to become an active part in the Reformation Celebrations network of 68 cities – The European Roadmap, has indeed been a gift to us all. We have used it as a stepping stone, a “trampoline”, to provide knowledge, energize reflection and discussion around our Lutheran faith and the roots of our democracy. The willingness to competent and generous exchange of talents, skills, knowledge and opinions, - often in a playful set of mind, was a prerequisite for participation in the celebrations. Surrounded by our motto “Grace”, - we invited both locals and strangers to enjoy and participate in a variety of events during the Lutherfestdager from March 3 – 7. Our ambition has been

- to rediscover traces of reformation in society
- to celebrate the good fruits of the reformation
- to encourage dialogue about the basic values in our society

Many have engaged in academic discussions, hymnal parties, playful happenings and contemporary artistic and musical expressions. We hope that our visitors and partners have been enlightened and moved anew, as we have, with the overall powerful message of the reformation: We are liberated by God`s grace.

Ragna Sofie Grung Moe, project leader

Biskop Halvor Nordhaug slår opp første tese

Reformasjonsportalen, laget av studenter ved Bergen arkitekt hogskole

7-tårnsturen

Martins vidunderlige verden

*“Kjære alle sammen, gratulerer med vel gjennomført jubileumsfest!
“Det du får er viktigere enn det du får til.”
Jeg så denne tesen på veggen i
Johanneskirken under festforestillingen.
Det var en fin tese som sto godt til kveldens tema, “nåde i en ny tid”.
Det er kirkens gode budskap: Det du får er viktigere enn det du får til.*

*Likevel tillater jeg meg å si:
Dere fikk jammen til mye!”*

Bergen kommune v. kommunaldirektør
Harm Christian Tolden

“Her på Vestlandet former Luther fremdeles tankemåten vår. Vi har en tøff gå-på-ånd, nedarvet entreprenørskap og personlig virketrang [...] tett samhold, vafler og nøkterne, inderlige, stille, hvitmalte små Gudshus.”

Bergen kommune v. varaordfører Marita Moltu
ved åpning av Reformasjonsportalen

“Kirkeporten og kirkebakken har vært det de på engelsk kaller kirkens Interface til samfunnet, grensesnittet, eller et av byens møtesteder der meningsutvekslingen kan utfolde seg. Slike møtepunkt gir rom til den friksjonen som trengs for å utfordre det bestående og stille spørsmål ved holdninger og verdivalg.”

Bergen arkitektøgskole v. rektor Cecilie
Andersson ved åpning av Reformasjonsportalen

Fra vignetten som introduserer ukens tese på tårnet til Johanneskirken (Design: Studenter ved Institutt for design ved fakultetet for kunst, musikk og design, UiB)

Utgang fra festgudstjenesten med Erna Solberg, Kristin Gunleiksrud Raaum, Jan Otto Myrseth og Hans Jørgen Morvik. Foto: Bjørgvin bispedømme

Preses Helga Haugland Byfuglien og kirkerådsleder Kristin Gunleiksrud Raaum representerte Den norske kirke.

Konfirmant heller dåpsvatn i Nykirken. Foto: Bjørgvin bispedømme

En testtur av salmesykkelen

DEN NORSKE KYRKJA

Bjergvin bispedømme / Bergen kirkelige fellesråd / Bergen domkirkelige menighet

www.reformasjonsbyen.no

